

FRANCISCO GRACIA

“Totes les nacions han ideologitzat el seu passat”

LA CONSOLIDACIÓ DELS ESTATS NACIÓ A L'INICI DEL SEGLE XIX VA DONAR PEU A LA CONSTRUCCIÓ DELS DISCURSOS IDENTITARIS DE CADA POBLE, UNS RELATS QUE VAN CERCAR EN L'ARQUEOLOGIA LES DADES EMPÍRIQUES QUE NECESSITAVEN PER SER BASTITS. AQUEST CATEDRÀTIC DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA FA ANYS QUE HO INVESTIGA I ARA EN PUBLICA DOS EXTENSOS ASSAJOS.

Text de **SÒNIA CASAS** i fotografia d'**ENRIQUE MARCO**

—Situem-nos. Què està passant a Europa a l'inici del segle XIX?

Durant les guerres napoleòniques, Rússia, Prússia, Àustria... criden a la mobilització massiva de les poblacions perquè facin costat al seu rei i al seu exèrcit. És tota la nació, i no el rei, qui s'alça en armes. Aquest esperit cristal·litza en el Congrés de Viena del 1815, quan, ja derrotat Napoleó, es pretén tornar als règims absolutistes donant un nou marc identitari als Estats que cohesioni la seva població. Cal construir uns orígens i uns elements compartits, és a dir, un relat nacionalista que ideologitza el passat.

—En el cas de l'Estat espanyol, com es fa i qui se n'encarrega?

Mitjançant entitats com la Real Academia de la Historia o la Escuela Superior de Diplomàtica, on es formaven pràcticament tots els conservadors de museus i d'arxius, els historiadors, els arqueòlegs... El que fan és constituir un discurs narratiu al voltant de la unitat política, lingüística i social que va tenir lloc durant la romanització de la península Ibèrica. Una romanització que els permetia afegir la idea de l'Espanya cristiana i que ha perdurat en les idees identitàries fins a dia d'avui.

—Entenc que això va donar prioritat a la recerca i la investigació dels vestigis romans?

Exacte. Jaciments com els de Mèrida, Itàlica, Numància o Sagunt esdevenen cabdals perquè els permeten demostrar científicament les seves tesis. En el cas de Numància i Sagunt, a més, s'hi superposa el seu èpic passat celtiber, i equiparen els setges napoleònics a Saragossa i Girona amb el setge romà i cartaginès a Numància i Sagunt, respectivament.

—Buf! Quin aiguabarreig!

Els exercicis de presentisme són això: s'emmirallen qüestions actuals amb fets que van tenir lloc molts segles enrere, i ho han fet totes les nacions, també Catalunya.

—Quin seria el nostre equivalent al paral·lelisme que es va establir entre Roma i l'Estat espanyol?

Grècia. Abans de presidir la Mancomunitat, Enric Prat de la Riba ja va incloure elements del món grec en discursos, per exemple, del 1898. Era un període de la història antiga no compartit amb la resta de l'Estat que dotava Catalunya d'uns orígens diferenciats. Amb tot, ell no volia fer una

construcció historicista, ell volia que els arqueòlegs trobessin proves fefaents que demostrassin l'estructuració cultural catalana a partir del món grec, la nostra ànima primigènica. No és casualitat que un dels primers projectes de l'Institut d'Estudis Catalans, el 1907, fossin les excavacions d'Empúries, un jaciment que fins aleshores estava força abandonat.

—Doncs l'excavació va tenir molt d'èxit, perquè només dos anys després van trobar l'escultura del déu Asclepi.

Correcte. Van tenir molta sort, perquè en cent anys no s'ha trobat cap altra escultura com aquella. I al voltant d'aquesta troballa i de les excavacions es van poder organitzar conferències, articles divulgatius i fins i tot sortides en vaixell fins a l'Escala, en el que era un incipient turisme cultural.

—Els grups excursionistes també van tenir un rol en tot aquest procés?

I tant! A Catalunya, a diferència del que passava a l'Estat, la difusió de la cultura va tenir una estructura molt més transversal des del punt de vista social. De fet, estava estretament vinculada al moviment excursionista i a la societat civil burgesa, que van sortir dels nuclis urbans per descobrir els vestigis passats.

—I a l'Estat?

Les elits, membres de la noblesa, erudits aficionats... A l'Estat, l'arqueologia no s'imparteix a la universitat fins a l'any 1900, de manera que en institucions com la Real Academia de Bellas Artes o a la Junta Superior de Antigüedades s'hi barrejaven arqueòlegs pro-

ANYS DE FEINA

El catedràtic Francisco Gracia al seu despatx de la Universitat de Barcelona. Els dos volums que ara veuen la llum s'han presentat aquest juliol.

LA CONSTRUCCIÓ DE UNA IDENTIDAD NACIONAL / CIENCIA Y POLÍTICA
Universitat de Barcelona

fessionals i erudits aficionats. També hi havia dos corrents entre els que volien fer arqueologia científica i els que volien una arqueologia de caràcter antiquarista, centrada en l'obtenció de peces i la formació de col·leccions museogràfiques, que entenien la peça arqueològica com un objecte artístic, i no com un document històric.

Els museus nacionals es creen en aquest moment, no?

Sí, eren essencials per presentar els resultats de les recerques arqueològiques i bastir aquesta ideologització del passat. Es van fer seguint el model escandinau, uns països que, a diferència dels britànics o els francesos, no tenien un passat clàssic i necessitaven trobar una explicació al seu passat.

En el cas català, a banda del Museu d'Arqueologia de Catalunya, tenim el Museu Nacional d'Art, on destaca un període molt concret: el romànic.

En la definició dels orígens de Catalunya, es pot dir que hi ha hagut dos corrents: la de Prat de la Riba, al voltant del món grec, i la que va veure en l'art romànic un element formatiu de la nació catalana, vinculat a l'estructura

ra dels comtats catalans, l'aparició de la llengua, la corona catalanoaragonesa... L'impulsor d'aquest relat va ser Puig i Cadafalch, que mentre va estar a l'ombra de Prat de la Riba li va donar suport, però que, quan va morir i ell va ser president de la Mancomunitat, va treure tota la càrrega política i ideològica a les intervencions d'Empúries. També va escapar el projecte de Joaquim Torres Garcia de representar el passat grec al palau de la Generalitat.

—Per quina raó creu que ho va fer?

Possiblement, perquè no en sabia gens, d'arqueologia clàssica. El que ell controlava era el romànic, n'era un gran expert i es veia capaç de construir-hi un discurs narratiu al voltant. De fet, el va convertir en el nostre art nacional.

—L'Estat espanyol no té un art nacional concret, no?

[riu] No, per a l'Estat espanyol tots els arts de la Península es poden considerar nacionals. Durant el franquisme, fins i tot les pintures rupestres d'Altamira es consideraven nacionals, perquè es considerava que les van fer *los primitivos españoles*.

—Què me'n diu de la resta de nacions de l'Estat?

Que totes han fet el mateix. Al País Basc, tenim les tesis de Sabino Arana, que va fer servir el megalitisme i l'edat del ferro com a elements de construcció identitària, a banda de la llengua. A Andalusia, Blas Infante va reivindicar la cultura d'El Argar, el passat musulmà i de Tarteso com a elements referenciadors de la nació andalusina. De fet, va arribar a dir que el Mediterrani tenia Atenes i l'Andalusia tartèsica com a principals focus culturals.

—Caram! I en què es basava?

Curiosament, una de les seves fonts va ser l'Ora Marítima d'Avià, la transcripció d'un viatge en vaixell del segle IV d'un navegant romà o fenici, no se sap ben bé, que també va fer servir Prat de la Riba per a les seves tesis catalanistes. A Galícia, investigadors com Federico Maciñeira van fer servir el megalitisme, el poblament celta i la baixa romanització que va experimentar Galícia per configurar el seu passat. I podríem continuar amb Cantàbria, Astúries, el País Valencià, amb Blasco Ibáñez, o les Canàries, amb els *guanches*, els antics aborígens de l'illa. ¶

“Prat de la Riba va veure en el món grec el punt de partida de la identitat catalana. Puig i Cadafalch, en el romànic”

SÒNIA CASAS
Periodista